

Světová síť chráněných území

Rok 1992 byl v oblasti územní ochrany přírody ve znamení světové vrcholné události, která se od r. 1962 koná jednou za deset let. Ve dnech 10.–21. února 1992 hostilo hlavní město republiky Venezuela Caracas již IV. Světový kongres o národních parcích a chráněných územích. Událost proběhla úspěšně a klidně navzdory tomu, že všude ještě byly patrné dozvuky nezdařeného pokusu o státní převrat, k němuž došlo doslova několik málo dní před zahájením kongresu.

Stručná bilance IV. Světového kongresu o národních parcích a chráněných územích: 12 dní intenzivních debat, 49 pracovních seminářů, 1029 předložených referátů, 1840 účastníků ze 133 zemí. Z materiálů, shromážděných tímto dosud největším světovým setkáním zaměřeným na územní ochranu přírody, se v průběhu příštích dvou let plánuje vydání více než dvou desítek publikací zásadního významu a nemenší počet směrnic pro různé úseky péče o chráněná území.

Tato fakta uvádíme proto, abychom jimi dokumentovali, že síť chráněných území se stala záležitostí globální, celosvětovou, jak co do rozmístění těchto území, tak i podle jejich významu a zájmu o ně. Chráněná území patří jaksí k „tradičním“ předmětům oboru ochrany přírody, ale pojetí zdaleka nezůstává konzervativní, vyvíjí se s celým měnícím se světem, jak konečně poslední světový kongres jasně dokázal. Lze bez nadsázky říci, že světový systém chráněných území představuje ekologickou kostru planety, řečeno našimi výrazovými prostředky – základ globálního územního systému ekologické stability. Obrovský je jeho význam ochrany biodiverzity in situ, jak se také patřičně zdůrazňuje v Globální strategii biodiverzity, programovém dokumentu, který – nikoliv náhodně – slavnostně zveřejnili právě v průběhu IV. Světového kongresu o národních parcích a chráněných územích.

Hlavní pořadající organizace IV. Světového kongresu – IUCN, Světový svaz ochrany přírody – vede z pověření OSN seznam národních parků a chráněných území. Ten rok od roku narůstá na objemu, přibývá zemí i území, ačkoliv na seznam se kvalifikují pouze ta, která (s výjimkou ostrovů) rozlohou přesahují 1000 ha. Počátkem devadesátých let bylo ústředně registrováno 8163 chráněných území o celkové rozloze přes 750 milionů ha, což představuje kolem 1,5 % zemského povrchu. Akční plán z Caracasu stanovil úkol rozšířit síť chráněných území do r. 2000 tak, aby jimi bylo pokryto nejméně 10% rozlohy každého významnějšího planetárního biomu.

Komise IUCN pro národní parky a chráněná území klasifikuje chráněná území podle jí stanovených kategorií, z nichž nejdůležitější jsou označena římskými číslicemi I – V:

I – vědecká a přísně přírodní rezervace, prakticky ponechané samovolnému přírodnímu vývoji;

II – národní parky jako ekosystémy nebo soubory ekosystémů ve své přirozené podstatě lidskou činností nepozměněné;

III – národní památky k ochraně jednoho nebo více přírodních fenoménů jedinečné hodnoty;

IV – řízené rezervace, kde probíhá určitý management v souladu s hlavním stanoveným cílem ochrany;

V – chráněné krajiny (případně mořská pobřeží), zhruba v pojetí totožném s našimi chráněnými krajinnými oblastmi.

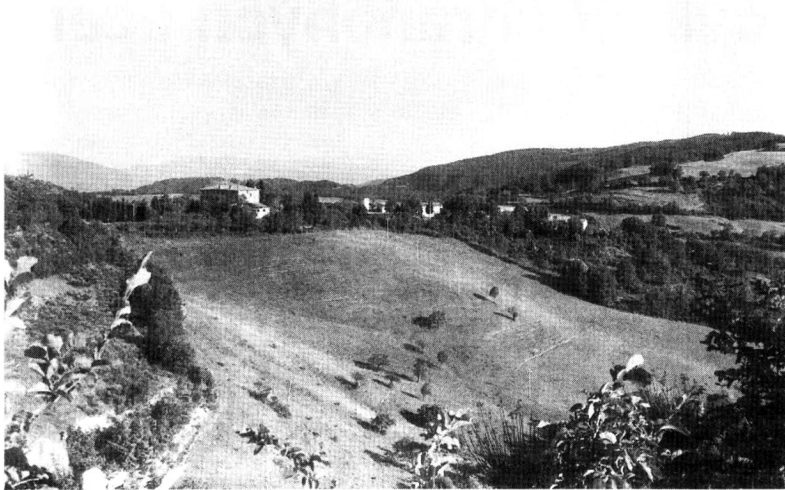
Světový seznam OSN vede ještě ve zvláštních oddílech chráněná území svým způsobem skutečně „mezinárodní“, jimiž jsou přírodní lokality Světového dědictví (úmluva UNESCO o Světovém dědictví z r. 1972), biosférické rezervace (Program UNESCO MAB – Člověk a biosféra) a mezinárodně významné mokřady (Ramsarská konvence z r. 1971).

Zdůrazňují, že jde o klasifikaci mezinárodní, kde se tyto kategorie často neshodují s kategorizací podle legislativy jednotlivých států. Zvláště sporná je mezinárodní kategorie II – národní parky, kde mezinárodní definice stanovuje celkem přísná kritéria, jež v řadě národních parků v kulturně rozvinutých zemích (a to nejen evropských) není možné dodržet. Mnoho let se proto uvažuje o určitých realistických revizích kategorií a kritérií (očekávalo se to vlastně od tohoto kongresu), ale pro obtížnost řešení a rozpornost pohledů zatím k definitivnímu konsensu nedošlo.

V čem především spočívají určité inovační pohledy a přístupy po caracaském kongresu?

- Velice důrazné je **spojování chráněných území s lidmi**. Většina chráněných území má totiž stále obyvatelstvo, které musí být plně zapojeno do dění v územní ochraně, musí mu aktivně napomáhat, ale musí se také podílet na určitém užítku z chráněných území, který se v poslední době snad nejmarkantněji projevuje v přímo rapidně se rozvíjející oblasti tzv. „ekoturismu“.
- **Připuštění mnohostranného, ovšem nikoliv kořistnického, ale trvale udržitelného využívání chráněných území**, zejména těch, jež jsou zařazena v kategorii, a která stále celosvětově nabývají na počtu, rozloze a významu. Zdá se, že vypracované

Jak mizí v Evropě vyrovnaná kulturní krajina, nabývají na významu chráněná území kategorie V – chráněné krajiny: regionální přírodní park Monte Subasio ve střední Itálii

přístupy managementu biosférických rezervací UNESCO jsou pro to velmi dobrým vzorem.

● **Chráněná území jsou klíčovými body záchrany, ochrany a přípustitelného trvale udržitelného využívání biologické diversity**, t.j. úplného souboru genetické, taxonomické a ekosystémové rozmanitosti, jenž je výsledkem dlouhodobého evolučního procesu živé přírody. V neposlední řadě jde také o to, aby tento proces nebyl zmrzačen nebo dokonce přerušen.

● **Biologická diverzita se úzce spojuje, právě i v chráněných územích s ochranou diversity kulturní**, která se dokonce nyní považuje za další, čtvrtou úroveň biodiverzity.

● Je nutné **zvýšit pravomoci správních orgánů** parků a jiných chráněných území, řádně je zajišťovat materiálně, finančně a personálně, k čemuž patří i náležitá příprava a vzdělávání pracovníků národních parků a chráněných území.

● **Žádoucí je zvyšovat environmentální vědomí stálých**

I některé národní parky patří mezinárodně do kategorie V – chráněných krajín: národní park Snowdonia ve Walesu ve Velké Británii

Zařazení národního parku „Kiskunság“ (na snímku porosty jalovců na písčných dunách) do V. kategorie vyvolalo v Maďarsku velké protesty – důkaz potřeby určité revize mezinárodních kritérií

obyvatel i návštěvníků chráněných území, t. j. posilovat interpretaci přírodních i kulturních hodnot a ekologickou výchovu.

- **V chráněných územích je potřeba rozvíjet výzkum a monitoring** a jejich výsledků využívat k zlepšené péči o samotná území, ale i o jejich okolí a analogické oblasti územně zvláště nechráněné.

- **Náležitě se vypořádat se současným obrovským rozvojem turismu** ve smyslu cestovního ruchu, který do značné míry směřuje do chráněných území a znamená pro ně především hrozbu. Není realistické turismus zcela odmítnout, zejména pokud za chráněná území byly vyhlášeny již dříve tradiční turistické oblasti. Je však nezbytné usměrnit turistický „průmysl“ do hranic trvalé udržitelnosti.

- **V rámci mezinárodní spolupráce je třeba zajistit zvláštní péči**

posledním zbytkům „mezinárodní“ volné přírody (oceánům a mořím, Antarktidě), rozvíjet koordinovanou péči o širší regiony společně několika státním (uzavřená moře – např. Baltické; významná pohoří – např. Alpy, Karpaty; povodí velkých řek – např. Dunaje), zejména pak bilaterálně a případně multilaterálně pečovat o chráněná území přesahující státní hranice.

Jak se ukázalo na IV. Světovém kongresu o národních parcích a chráněných územích, jsme skutečnou světovou velmocí v přeshraničních chráněných územích. Ale i v jiných ohledech mají obě republiky – Česká i Slovenská – co nabídnout do světového fondu chráněných území, ať už z hledisek pozitivních (mnohde dosud dobře zachovalá bohatá biodiverzita) či negativních (závažné poškozování chráněných území, zejména například těžkým znečištěním ovzduší).

